

Kirjanduse õpik 5. klassile



AIDI VALLIK

# PINTSU JA TUTSIKU LUGEMIK

KIRJANDUSÕPIK 5. KLASSILE

I OSA



Illustreerinud Ott Vallik

maurus

# Kallis õpilane!

Kas sulle meeldivad lemmikloomad? Äkki on sinulgi kodus mõni neljajalgne sõber või linnud või akvaariumikalad? Või vahest sa alles unistad päris oma koerast või kassist? Äkki oled isegi lugenud minu kirjutatud „Pintsu ja Tutsiku“ raamatuid?

Kui see nii on, siis on sul vedanud ning „Pintsu ja Tutsiku lugemik“ meeldib sulle kindlasti. Seda sellepärast, et siin on tavalisest natuke rohkem juttu lemmikloomadest meie elus, muudest loomadest metsas, looduse elurikkusest ja üleüldse sellest, kui väärtuslik ja oluline on kogu meie looduskeskkond. Kahjuks me inimestena kipume seda liiga tihti ohustama ja peak-sime hoopis suuremat tähelepanu pöörama selle hoidmisele. Ma loodan väga, et aja jooksul õpid sinagi loodust üha rohkem märkama, mõistma, hoidma ja armastama.

Kuid samamoodi tuleb õppida hoidma inimest. See lugemik räägib ka sellest, kui suurepärased, ainulaadsed ja olulised me kõik oleme oma sarnasuste ja erinevustega. Ning see, kuidas me omavahel suhtleme, võib muuta maailma kas väga palju paremaks või väga palju halvemaks – aga seda viimast ei taha me tegelikult ju keegi.

Peale kõige muu tahtsin ma selle lugemikuga juhatada sulle teed kirjanduse võlumaailma. Tahtsin sulle näidata, kui lai ja rikas on maailma ja ka Eesti lastekirjandus – ja see on nii rikas, et tõesti igaüks võib leida sealt midagi, mis valmistab elamuse ja haarab kaasa, paneb endaga koos naerma ja nutma. Oluline on ainult osata leida enda jaoks õiged raamatud. Kui me seda oskame, siis on raamatulugemine tihti veel huvitavam kui film või arvutimäng – ning peale selle teeb meid targemateks ja paremateks inimesteks.

Sellepärast leiadki sa siit lugemispalu, mis on maailmakuulsaks saanud juba rohkem kui sada aastat tagasi, ja katkendeid, mis on pärit vaevu kümnekond aastat tagasi kirjutatud, kuid samamoodi auhinnatud ja kuulsaks saanud lasteraamatutest. Sellepärast ongi siin lugusid nii elavatelt kui ka ammu lahkunud kirjanikelt nii Eestist kui ka mujalt maailmast.

Soovin, et see kõik annaks sulle aimu lastekirjanduse suurusest ja rikkusest – ja sellest, millises suunas liikuda just sinule meeldivat raamatut otsides!

*Palju lugemisrõõmu sulle, ning kui sul on kodus mõni lemmikloom, siis tee talle ka minu poolt üks pikk pai!*

*Aidi Vallik,  
selle õpiku autor*

# Kallis õpetaja!

Ma olen alati uskunud, et kirjanduse õppimine peab käima lugemise kaudu. Sellepärast on selles õpikus palju tekste ja vähe teooriat. Õpiku metoodilise osa moodustavad autorite lühitutvustused ja mõistete selgitused, mis on vajalikud lugemispalade ja nende konteksti mõistmiseks, ning küsimused ja ülesanded, mis suuremas osas suunavad arutelule, arutlusele, loovuse arendamisele ning on peamiselt väärtuspõhised. See on kirjanduse mõistmiseks väga vajalik. Kuid ma ei ole ülesannetes ka teooriat tähelepanuta jätnud.

Minu taotlus oli selles õpikus teooriat anda suupäraste palakestena, mis toetaksid vastavat lugemiskogemust. Tänapäeval on leidnud ju kinnitust, et inimene omandab teadmisi kõige paremini kontekstiga seotud killukeste kaupa, mitte algusest peale ühtse süsteemse plokinä. Veelgi enam, tahtsin vältida selle viimase lähenemise juures õpilastes nii kergesti tekkida võivat ja nii alamotiveerivat tüdimust. Võib-olla on teadmiste kinnistamisegi mõttes hea, kui näiteks rahvaluule eri tahkude juurde on põhjust pöörduda mitu korda õppeaasta jooksul?

Püüdsin mõelda ka nende õpilaste peale, kes alati enne teisi oma palad loetud ja ülesanded tehtud saavad. Eelkõige nende jaoks on mõeldud selle lugemiku nn kirjanduspäehklid. Samuti olen välja pakkunud ideid rühma- ja klassitööde tegemiseks.

Paigutasin sellesse õpikusse ilmselt tavalult palju luulet ning seda põhjusel, et nooremas eas lihtsate kokkukõlksuvate ja lõbusate lastesalmikestega rohkem harjunud lapsed põhikoolieaski hoiaksid tugevat sidet luulevormiga. Emotsionaalselt võib see puudutada ju sügavamaltki kui proosa.

Selle õpiku jaoks kirjutatud Pintsu ja Tutsiku jutud on omal moel järjeks kümnekonna aasta eest ilmunud „Pintsu ja Tutsiku“ raamatutele. Need on ilukirjandustekstid oma ilukirjanduslike stiilivõtetega (vesteline stiil, släng, argikeel, kujundlikkus) ja on mõeldud lugemiku teemaplokkide nii-öelda soojenduseks. Õpiku kaheksa sisuplokki on kujundatud väärtus- või teemapõhiselt: koolielu, kodu, mets, meri, töö, looming jne.

Omaette riugas on selles õpikus Mari ja Maidu matkapäevikud ning lugemissoovitused. Neid luues juhindusin ise oma koolipraktikas omandatud tõdemusest, et eakaaslase soovitus on teatud vanuses igal juhul tähendusrikkam kui õpetaja või lapsevanema oma. Sellepärast vast ei tasu pahandada, et need silmaringi avardama ja lugemust suurendama õhutavad tekstid ongi kirjutatud nii-öelda lapsekäega. Andkem Maidule ja Marile andeks, lõppude lõpuks ei teinud nad seda ju hindele.

*Teile alati tarkust, mõistmist ja hingejõudu soovides*

*Aidi Vallik*

# Sisukord

<b>I Pints, Tutsik ja kool</b>	<b>8</b>
Tutsik läheb kooli	8
Alice Pantermüller, „Minu Lotta-elu. Pungil täis küülikuid”	12
Maidu ja Mari matkapäevik. Sissekanne nr 1: AHHA keskus	18
Ilmar Tomusk, „Algaja ajaränduri seiklused”	22
Aidi Vallik, „Miksid”	27
Ilmar Trull, „Tere, kool”	27
Leelo Tungal, „Nii on elu!”	28
Olimar Kallas, „Operatsioon „Mari””	29
Grigori Oster, „Kahjulikud nõuanded”	38
Maidu ja Mari lugemissoovitus	
Tim Collins, „Vlogija päevik. Internetistaari pihtimused”	40
<b>II Pints ja Tutsik lähevad maale</b>	<b>41</b>
Tutsikuga puhkusel	41
Hugo Vaher, „Jõesaare poisid”	47
Tilluke teomees. Rahvalaul	52
Kes see oli? Rahvalaul	53
Mardilaul	54
Maidu ja Mari matkapäevik. Sissekanne nr 2: Eesti Vabaõhumuuseum	56
Annely Lember, „Isaga metsatööl”	62
Mu isal on suur talukoht. Rahvalaul	66
Sulast otsimas. Rahvalaul	66
Ihne peremees. Rahvalaul	67
Mark Twain, „Prints ja kerjus”	68
Maidu ja Mari lugemissoovitus	
Kätlin Kaldmaa, „Halb tüdruk on jumala hea olla”	73

<b>III Tutsikuga metsas</b>	<b>74</b>
Kuidas Tutsikuga metsas käiakse	74
Jack London, „Valgekihv“	77
Tormi Kevvai, „Põdra pörked“	80
Eno Raud, „Vana rabakana“	80
Helvi Jürisson, „Käiku rajava muti laul“	81
Maidu ja Mari matkapäevik. Sissekanne nr 3: Elistvere loomapark	82
Peeter Ernits, „Kivialused ja teised“	87
Tuhakuningas. Eesti muinasjutt	91
Jaan Kaplinski, „Miks“	95
Jaanus Tamm, „Suvisel maal“	96
Ott Arder, „Tule metsa, mine metsa!“	97
Maidu ja Mari lugemissoovitus	
Katherine Applegate, „Üks ja ainus Ivan“	99
<b>IV Pints ja Tutsik ajavad jälge</b>	<b>100</b>
Kuidas ajada jälge	100
Jørn Lier Horst, „Salamandri mõistatus“	103
Maidu ja Mari matkapäevik. Sissekanne nr 4: Eesti Politseimuseum	108
Christian Bieniek, „Ülemnuuskur Osvald ja upsakas filmistaar“	112
Jaanus Vaiksoo, „Pätt kingapoes“	117
Aino Pervik, „Härä Tee ja proua Kohv vaatavad pärast veel poole ööni koledat krimifilmi“	118
Lehte Hainsalu, „Lapsed, kes laiale teele lähevad“	119
Anne-Catherine Vestly, „Marte ja vanaema, vanaema ja Morten“	120
Ellen Niit, „Kutse päkapikule“	124
Milvi Panga, „Jaanist jõulu“	125
Wimberg, „Kahtlane jõuluvana“	125
Maidu ja Mari lugemissoovitus	
Ilmar Tomusk, „Kriminaalne koolipapa. Viienda A kriminalistid“	126
Kasutatud allikad	127

# I PINTS, TUTSIK JA KOOL

- **Mis on päevik?**
- **Mis on blogi?**
- **Mis on koomiks?**
- **Mida näeme AHHAAs keskus?**

## Tutsik läheb kooli

### Sõnaseletused

**lutsukivi** – hästi lapik kivi

**ligane** – limane, märg

**raibe** – loomne jääde; midagi vastikut

Mis suhet lemmikloomadel kooliga saab ikka olla. Koerad, kassid, kääbusküülikud, liivahiired, hamstrid, merisead, tuhkrud – ühesõnaga lemmikloomad – ju koolis ei käi. Aga see ei tähenda üldse, et nad oma noore peremehe või perenaise kooliskäimisest kuidagi osa ei saaks.

Kool on nende meelest kindlasti üks halb koht, sest rõõvib neilt päevas terveks hulgaks tundideks nende kooliskäiva lemmikinimese ära. Ja nad peavad kõik selle aja üksinda olema. Või mitte nii lemmikinimeste seltsis.

Kui sul on päris oma koer, keda just sina ise toidad ja jalutama viid, siis tead sa küll, mida ma mõtlen. See koer jääb nii kurvaks, kui lahkud, et ei raatsi kuidagi minna ... Ja vahel mõtled sa, kui kahju ometi, et kooli tavaliselt lemmikloomi kaasa võtta ei lubata. Aga tead, tegelikult on see isegi hea. Sest koolis on nii palju müra, lärmi, sagimist, jooksmist, kisa, kiljumist, naermist, ringisebimist ... nii palju võõraid lapsi ja täiskasvanuid, et koer või kass läheks vist lihtsalt hulluks ja nad ei saaks aru, mis toimub.

Välja arvatud tegelikult Maikellukeste pere Tutsik. Ta ongi koertemaailmas vist üks suur erand, sest talle meeldib seltskond ja ta armastab kõiki inimesi. Sellepärast julgeski Mait ükskord Tutsiku kaasa võtta, kui neil oli kooliüritus ja nad klassiga sellist näidendit tegid, kus oli koer ka. Isa Maikelluke oli igaks juhuks ka kaasas, maiustused taskus. Ta vaatas kohe sealsamas läheduses pealt ja oli valvel, et kui Tutsik ärevusse satub, siis võtab koera ja viib minema. Aga Tutsik ei sattunud ärevusse ja tegi näidendis ka kõik, mida kästi. Ning pärast kõige rohkem

plaksutatigi just Tutsikule. Saalist jooksid kõik lapsed lava juurde ja võtsid järjekorda, et Tutsikule pai teha, ning Tutsik polnud üldse närviline, hoopis väga õnnelik ning nautis niisugust tunnustamist ja tähelepanu nagu tõeline staar. Ainult autogramme ei osanud anda.



Aga Tutsikut ei oleks kunagi saanud koolinäidendisse mängima panna, kui ta oleks olnud koolitamata ja kasvatamatu koer. Kuidas teda Maikellukeste kodus ise õpetati ja treeniti, sellest ma kirjutasin juba raamatus „Pints ja Tutsik. Esimene raamat“. Aga peale selle, kui ema ja isa Maikelluke leidsid, et nende käest on Tutsik juba kõik ära õppinud, mis nad ise omast tarkusest oskasid talle õpetada, otsustati Tutsikuga siiski veel päris kooli minna! Ning loomulikult koertekooli.

Koertekoolis õpib koer viisakalt suhtlema ka teiste, päris võõraste koertega. Õpib ajama lõhna järgi jälge ja täitma igasuguseid muid ülesandeid, näiteks üle takistuste hüppama ja nii edasi. Sa ju kindlasti tead, et koera on võimalik õpetada isegi kurjategijat kinni pidama või peidetud narkootikume üles leidma või otsima paksu metsa kaduma jäänud inimest.

Nii et isa Maikelluke ja Tutsik läksidki koertekooli uusi väljakutseid otsima. Ja üks leidsidki! Kurjategija kinnivõtjat küll Tutsikust ei saanud, sest ... talle meeldivad kõik inimesed, isegi need, kes imelikud välja näevad. Samuti ei saanud Tutsikust jäljekoera, sest selgus, et tal polnud jäljeajamiseks piisavalt püsivust. Tõsi, välja arvatud ühel korral. Ja siis ei pidanud Tutsik üldse tegelikult jälge ajama, vaid hoopis takistusriba läbi jooksmas ...

... kuni ta poole raja peal ootamatult seisma jäi ja nina maha torkas. Ning hakkas siis, nina maas, hoopis platsilt välja metsa poole liikuma. Ta ei vaadanud isegi tagasi, kui isa Maikelluke teda hüüdis, ta nagu poleks kuulnudki, kui tal kästi kohe tagasi tulla!

Tutsik tormas hoopis metsa, nagu ta oleks äkitselt kurdiks, pimedaks ja segaseks muutunud. Ning isa Maikelluke pani jooksuga talle järele, sest äkki tõesti on Tutsik korraga lolliks läinud ja põrutab jumal teab kuhu?

Ise muudkui hüüdis Tutsikut, aga koer ei kavatsenudki peatuda, vastupidi, ta püüdis ennast veel isa eest puude ja põõsaste taha varjata ja muudkui läks aga edasi. Ning ühel hetkel oli isa Maikelluke Tutsiku silmist kaotanud.

Kus Tutsik?

Tutsik mustikavarte sees vakka ja kõhuli maas nagu **lutsukivi**, et isa Maikelluke teda ometi üles ei leiaks – ja endal otsapidi suus midagi tõsiselt jälki. Ja haisvat. Ja natuke **ligast**. Ja karvast. Väkk.

Isa Maikelluke polekski jaole saanud, kui ta mitte korraga poleks märganud puhmaste vahel imelikku suurt musta lamedat kivi, mis võis olla väga vabalt Tutsiku selg ... ja oligi. Ja siis hakkas isa Maikelluke natuke karjuma, otsis kiiruga taskutest taskurätti, mida ta ei leidnud, ja siis kahmas kaelast salli, mähkis käe selle sisse ning ütles Tutsikule väga karmi häälega: „Anna siia!!!“ Ja võttis selle jubeda asja Tutsiku suust ja käppade vahelt ära.

Ma loodan, et sul nüüd paha ei hakka, aga ma vist ikka pean ütleva, mis asi see oli. See oli miski surnud metsloomade jalg.

Tutsik sai pärast kodus igaks juhuks kohe ussirohtu. Ja oleks veel mingit rohtu saanud, kui ema ja isa Maikelluke oleksid suutnud välja mõelda, mis rohi ometi veel võiks aidata, kui koer on haisevat **raibet** närinud.

Aga tegelikult ei olnud seda vajagi, sest Tutsikuga ei juhtunud pärast seda mitte midagi. Jäi täie tervise juurde ja rõõmsameelseks edasi. Ainult koertekooli isa Maikelluke temaga enam minna ei tahtnud.

Koerte puhul õnneks saab valida. Ma saan aru, et sinu puhul nii hästi ei ole?

## Küsimused ja ülesanded

1. Miks on lemmiklooma kooli kaasa võtta ühelt poolt tore, teisalt aga riskantne? Mõttele nii selle poolt kui ka vastu välja nii palju põhjendusi, kui suudad.
2. Mida mõeldakse siin selle väljendiga, et isa Maikelluke ja Tutsik läksid koertekooli uusi väljakutseid otsima?
3. Mida kasulikku saab õppida koer ja mida omanik, kui läbitakse koertekooli kursused?
4. Kuidas tegutses isa Maikelluke, kui oli näinud, mida Tutsik metsas salaja närib? Miks ta tegutses just niimoodi?

## KIRJANDUSPÄHKEL

Otsi internetist huvitavaid videoid treenitud koerte tegemiste kohta: näiteks koeratants, *agility* ehk koerasport, kuulekusvõistlused jms. Arvatavasti pead kasutama ingliskeelset otsingut. Vaadake neid videoid koos klassikaaslastega. Arutage klassis, mille poolest sarnanevad koerte treenimine ja koolis õppimine.

**Päevik** on kirjanduses proosateos, mis on justkui peategelase enda kirjutatud parasjagu toimuvate sündmuste käigus.

Sageli kirjutavad inimesed oma elust ka niisama päevikut. Tavaliselt see teistele lugemiseks mõeldud ei ole.

Üks päeviku tänapäevaseid vorme on **blogi**. Blogi erinevus päevikust on, et seda kirjutatakse internetis ja see on mõeldud paljudele lugemiseks.

### Sõnaseletused

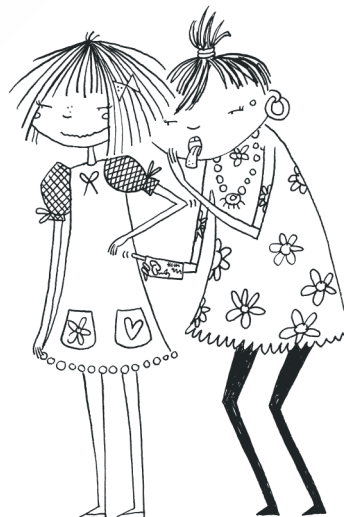
**amööb** – üherakuline organism rohkem kui 10 väljaulatuva kulendiga ehk üli-väike poolläbipaistev kujumuutvate „kombitsatega“ elukas

**šikk** – peen, stiilne, moodne

## Minu Lotta-elu Pungil täis küülikuid



*Alice Pantermüller on 1968. aastal sündinud saksa lastekirjanik, kes on kirjutanud üle 30 lasteraamatu, millest osa on saanud maailmakuulsaks, näiteks kunstnik **Daniela Kohlga** koostöös valminud „Minu Lotta-elu“ sarja raamatud.*



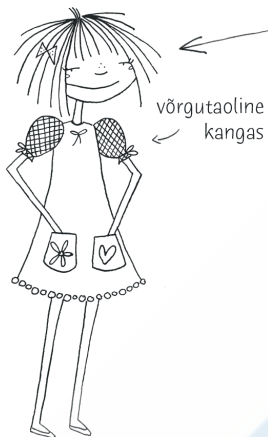
REEDE, 19. AUGUST

**Jehuu!!!** Täna läksin ma neljandasse klassi!  
Nüüdsest ei käi ma enam algkoolis, vaid

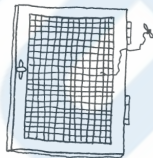
Günter Grausi ühiskoolis .



Selle üle rõõmustasin ma  
juba terve suveaheaja.



Ma olin juba enne kooli-  
minekut täitsa elevil ja panin  
selga oma lemmikleidi.  
Selle, mille varrukad on  
võrgutaolisest kangast  
nagu kärbseraam  
akna ees.




Ainult et ilusast,  
loomulikult.

5

Emme sõidutas mind kooli,  
kuna esimest päeva  
tähistatakse ju  
pidulikult aulas.




Paps  ei saanud tulla.  
Ta on ise õpetaja ja pidi  
oma kooli minema.

Kõigepealt rääkis direktress  
väga pikalt ja siis mängis  
kooliorkester. Ma arvan,  
et selle pala nimi oli  
„Väike unemuusika“  
või midagi sellist.



Siis jagati meid klassidesse laiali.  
Mina läksin 5.b-sse, just samasse kui Cheyenne.

**Õnneks!!!** 

6